

Lavoriškių gimnazija

Mirties eschatologija: ar mirties baimė yra racionali?

Autorius - Aleksas Vegis

Vadovas – Vaidotas Pakalniškis

Įvadas

Psichologijos evoliucinė kryptis aiškina mirties baimę kaip biologinį instinktą kuris yra būtinas, kad išlikti rūšiai ir kuris padeda išvengti gyvybei gresiančių pavojų. Bet XXI a. žmogus gyvena tokiomis sąlygomis, kuriose mirties baimė nepasireiškia. Šiame tyrime bus nagrinėjamas mirties baimės fenomenas iš racionalumo perspektyvos. Ir išdėstoma pozicija, kad mirties baimė yra būtina, norint nugyventi prasmingą gyvenimą. Racionali mirties baimės padeda pasiekti šio tikslo. Neracionali nepadeda. Ir racionalios mirties baimės nebūvimas, pasireiškia dideliu savižudybių skaičiumi¹, noru rizikuoti savo gyvybę ir naudoti pavojingas transporto priemones adrenalino labui² ir nenorėjimu reflektuoti apie mūsų būties prasmę, nes žmonėms nepatinka mastyti³.

Darbe vartojamos sąvokos: racionalus (protu paremtas, protingas, tikslingas, tinkamas); prasmingas gyvenimas - dorovinės veiklos siekimas, asmenybės tobulėjimas, pasaulio gerinimas; saviraida - nuolatinis asmenybės tobulėjimas, dvasinis augimas. Kalbėdamas apie mirties baimę išsiskyrčiau du aspektus: mirties baimė ir jos nebuvimas. Mano supratimu, bijoti mirties yra racionalus sprendimas, o mirties ignoravimas – baimės nebuvimas – ne racionalus elgesys.

Požiūris į mirtį Antikos laikais.

Antikos laikotarpiu vyravo požiūris, kad, mirties bijoti nereikia. Pagal Seneką, mirtis pati savaime yra neįsivaizduojama, todėl žmonės bijo ne pačios mirties, kaip nebūties, o perėjimo iš gyvenimo link mirties. Pasak Senekos yra kvaila bijoti mirties, nes jina yra natūrali gyvenimo pabaiga⁴. Panašaus požiūrio laikėsi ir Platonas. Viename iš dialogų, Sokratas samprotauja apie mirtį ir padaro išvadą, kad filosofas neturi bijoti mirties, nes mirtis yra amžinų žmogaus kančių pabaiga, arba naujų nuotykių pradžia⁵. Antikos laikotarpio mąstytojai gyveno laikotarpiu, kuriame jie nesiekė planuoti savo rytojaus, kas ir nulėmė mirties niekinimą, supaprastinimą. Senovės Graikija

¹ Higienos instituto Psichikos sveikatos centras, Savižudybių statistika

² National Highway Traffic Safety Administration, Motorcycle safety

³ Science Just think: The challenges of the disengaged mind

⁴ Laiškai Lucilijui, LIV.5

⁵ Fedonas 67d-68c

ir Roma neturėjo pakankamų medicininių žinių, dėl ko negalėdavo išvengti dažnai kildavusių ligų protrūkių. Nuolatiniai karai ir konfliktai pasiimdavo tūkstančius gyvybių, egzistavo socialinė nelygybė, stipriai kenkianti psichinei sveikatai ir įtakojanti žmonių požiūrį į gyvenimą ir mirtį: nebranginti vieno ir nebijoti kitos.

Ar racionali mirties baimė viduramžiais?

Viduramžiais vyravo požiūris, kad mirties bijoti nebūtina. Viena iš svarbiausių viduramžių charakteristikų yra teocentrizmas - pasaulėžiūra, pagal kurią Dievas suvokiamas kaip aukščiausio gėrio šaltinis. Tais laikais religija reguliavo visas gyvenimo sritis ir tuo pačiu, požiūrį į mirtį. Ir žmogų valdė idėja, kad mirtis yra trumpa akimirka po kurios jo laukia amžinas gyvenimas. Be to, mirčiai buvo skirtas vos ne kas trečias meninis kūrinys. Mirtis buvo vaizduojama kaip: senelis su smėlio laikrodžiu, šokantys skeletai, žmogaus nužudymo scenos ir t.t. Visos kartos gerbė mirtį ir tokiu būdu sugebėjo susitaikyti su šia neigiama emocija⁶. Išskirtiniu viduramžių bruožu galėtumėme laikyti nuostatas, kad mirtį reikia gerbti, o kartu, reikia jos bijoti. Tai labai rezonuoja su dabarties požiūriu kai žmogus dažnai vengia net pokalbių apie mirtį, ar jos sukeltus jausmus.



⁶ British Library - A medieval death; J. Paul Getty Museum Heaven, Hell, and Dying Well: Images of Death in the Middle Ages; Medievalists, Memento Mori: Medieval Images of Death.



Požiūris į mirties baimę naujaisiais laikais.

Gali būti, kad Naujaisiais laikais įsivyravęs požiūris, kad mirties baimė yra neracionali, buvo nulemtas atsiradusio mirties neigimo. Renesanso, Apšvietos ir Baroko laikotarpiu pradeda formuotis žmogaus teisių diskursas, atsiranda samprata, kad mirties bausmė yra amorali ir nehumaniška. Požiūrio į mirtį pasikeitimas, lyginant su viduramžiais, nulėmė medicinos ir anatomijos mokslo raida. Mokslininkai pradėjo aiškinti mirties sampratą iš biologijos perspektyvos⁷. Šie veiksniai pakeitė mirties baimės sampratą ir žmonės pradėjo manyti, kad mirties baimė yra neracionali. Tai gali būti priežastis nulėmusi, kad žmonės praranda savisaugos jausmą, ima nebevertinti savo ir kitų gyvybės, nes atsiranda paradokslus įsitikinimas, kad žmogus yra nemirtingas, kad jam nieko atsitikti negali. Panašu, kad mokslo raida įgalino žmogų manyti, kad jis gali nugalėti gamtą, o ir pačią mirtį arba ją ignoruoti. Mirties baimės nebuvimu galime paaiškinti adrenalino mėgėjų veiksmus – didelis greitis, šuoliai iš aukščio ir pan, svaigalų ir kvaišalų vartojimas, didelis savižudybių skaičius.

Mirties baimės nauda

XXI a. mirties baimės egzistavimas atidarytų duris į saviraidos kelią. Bijodamas mirties žmogus suvoks savo gyvenimo trumpumą ir geriau supras savo ambicijas, svajones, atras gyvenimo prasmę. Mirties baimė gali tapti katalizatoriumi dvasiniam tobulėjimui ir asmenybės augimui, gali nulemti empatijos ir užuojautos augimą. Žmonės būtų daugiau pasiruošę padėti aplinkiniams.

⁷ Mugambi Jouet - Death Penalty Abolitionism from the Enlightenment to Modernity

Tikėtina, kad sumažėtų karų ir konfliktų tarp žmonių. Žmonės pradėtų vertinti savo ir svetimų žmonių gyvybes ir siektų taikos, kad išvengtų gyvybių praradimo. Pagerėtų medicinos ir mokslo vystymasis, kad prailginti gyvenimą ir sumažinti jo praradimo riziką. Mirties baimė gali tapti galingu motyvatoriumi sprendžiant ekologijos problemas. Žmonija atsakingiau žiūrėtų į aplinką ir stengtųsi išsaugoti kuo daugiau resursų ateities kartoms.

Išvados

Apibendrinant galima teigti, kad Antikos ir Naujaisiais laikais mirties nebuvo bijomasi, o viduramžiais susiformavo savitas požiūris: mirtis buvo gerbiama ir kartu jos buvo bijomasi. Mirties baimė turi didelį poveikį žmonių pasaulėžiūrai. Mirties baimė parodo jos, kaip adaptyvaus mechanizmo svarbą, skatinanti žmogų užsiimti saviraida ir tapti geresniu, negu jis yra dabar. Jis pripildo mūsų gyvenimą prasmės, darydamas mus labiau harmoningomis asmenybėmis.